

Stockholm den 5 november 2021

Till Mark- och miljööverdomstolen vid
Svea hovrätt

Endast per e-post:
mmd.nacka@dom.se

ÖVERKLAGANDE

M 4190-19

Uppsala Vatten AB ./.. Staten genom Försvarsmakten

Klagande: Uppsala Vatten och Avfall AB, 556025-0051
Box 1444, 751 44 Uppsala

Ombud: Advokaterna Tomas Underskog och Emil Samuelsson
Advokatfirman Åberg & Co AB, Box 16295, 103 25 Stockholm

Motpart: Staten genom Försvarsmakten, 202100-4615
107 85 Stockholm

Ombud 1: Advokaten Tomas Fjordevik
Foyen Advokatfirma KB, Box 7229, 103 89 Stockholm,

Ombud 2: Advokaten Jonas Nilsson
Foyen Advokatfirma KB, Stora Nygatan 33, 411 08 Göteborg

Överklagad dom: Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätts dom den 18
oktober 2021 i mål M 4190-19

I egenskap av ombud för Uppsala Vatten får vi överklaga mark- och miljödomstolens dom enligt följande. Samma definitioner används som i tingsrätten, om inte annat anges.

1. YRKANDEN

Uppsala Vatten yrkar att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom den 18 oktober 2021 i mål 4190-19 och med fullt bifall till den i mark- och miljödomstolen förda talan, ska förplikta Försvarsmakten att till bolaget utge 37 219 634 kr jämte ränta enligt 4 och 6 §§ räntelagen på beloppen 27 101 715 kr från den 27 april 2018 och 10 117 919 kr från den 30 juli 2021, till dess betalning sker för uppkomna kostnader med att rena det PFAS-förorenade grundvattnet.

Avseende framtida kostnader yrkas att Försvarsmakten ska förpliktas att till bolaget utge ett årligt belopp om 4 000 000 kr, justerat enligt Saneringsindex med november 2020 som basmånad alternativt i enlighet med utvecklingen av konsumentprisindex, anpassad efter indextalet för november månad föregående år i indexserien med år 1980 som basår.

Alternativt yrkas att Försvarsmakten ska förpliktas att till bolaget som engångsbelopp utge 215 126 948 kr jämte ränta enligt 4 och 6 §§ räntelagen från den 27 april 2018 till dess betalning sker.

Uppsala Vatten yrkar även ersättning för sina rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen samt att bolaget befrias från att utge ersättning för Försvarsmaktens rättegångskostnader.

Vidare yrkar Uppsala Vatten ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljööverdomstolen med belopp som kommer att anges senare.

BAKGRUND

Uppsala Vatten är huvudman för den allmänna vattenförsörjningen och avloppsanläggningen i Uppsala kommun. Bolaget har tillstånd till uttag av grundvatten från Uppsalaåsen, bland annat i uttagsområdet Stadsträdgården. Grundvattnet som tas ut från Stadsträdgårdens vattentäkt används för produktion av dricksvatten. Under hösten 2012 upptäckte Uppsala Vatten att grundvattnet i Stadsträdgårdens vattentäkt förorenats av PFAS. Uppsala Vattens utredningar har visat att föroreningen härrör från Försvarsmaktens övningar med brandskum vid Ärna flygflottilj.

Föroreningar av PFAS i dricksvatten har också upptäckts i Botkyrka, Båstad, Halmstad, Ängelholm, Östersund och Kallinge/Ronneby. Samtliga föroreningar har kunnat härledas till Försvarsmaktens brandövningar.

2. SAMMANFATTNING AV MARK- OCH MILJÖDOMSTOLENS DOM

Uppsala Vatten har ansökt om stämning mot Staten genom Försvarsmakten och yrkat att Staten genom Försvarsmakten ska förpliktas att ersätta bolaget för uppkomna och framtida kostnader för rening av grundvatten från PFAS i Stadsträdgårdens uttagsbrunnar.

Mark- och miljödomstolen har ansett att det av utredningen i målet är visat att det föreligger halter överstigande 90 ng/l PFAS-11 i Stadsträdgårdens brunnar och att detta innebär att förekomsten av PFAS i Stadsträdgården är av sådan omfattning att det föreligger en skada som kan ersättas enligt 32 kap. miljöbalken. Domstolen har därutöver prövat om den förorening av mark och grundvatten som Försvarsmaktens verksamhet inom Ärna flygfält gett upphov till även orsakat skadan i Uppsala Vattens vattentäkt i Stadsträdgården.

När det gäller frågan om orsakssamband har domstolen funnit att det står klart att den PFAS-förorening som lämnar Ärna flygfält och tillförs Uppsalaåsen kommer att nå uttagsbrunnarna i Stadsträdgården, om den inte under vägen fastläggs i sådan utsträckning att den avstannar innan den når vattentäkten. Efter en samlad bedömning har mark- och miljödomstolen kommit fram till att det saknas tillräckligt stöd i utredningen för att föroreningen inom Ärna flygfält ger upphov till de halter och därvid de mängder förorening som förekommer i grundvattnet i Stadsträdgården. Domstolen har ansett att det är mer troligt att den belastning av PFAS-11 som finns i Stadsträdgårdens uttagsbrunnar och härrör från Ärna flygfält uppgår till en halt om några enstaka ng/l och att resterande belastning kommer från andra källor. Domstolen anser därför att det saknas förutsättningar att med stöd av bestämmelserna i 10 kap. miljöbalken, tillsammans med eller oberoende av 32 kap. miljöbalken, ålägga Försvarsmakten ett ansvar för den skada som Uppsala Vatten har gjort gällande i målet.

3. FELAKTIGHETER I MARK- OCH MILJÖDOMSTOLENS DOM

Felaktigheterna i domen omfattar såväl de naturvetenskapliga utgångspunkterna som domstolens tillämpning av gällande rätt och bevisvärdering. Till detta kommer att domstolen genomfört en egen spridningsberäkning som inte åberopats eller ens redovisats för parterna. Domen grundas alltså på omständigheter som inte åberopats av någon part, vilket utgör rättegångsfel. Uppsala Vatten menar dock att detta rättegångsfel bör kunna läkas i överrätt.

Till det sagda kommer att domstolen underlåtit att beakta eller ens redovisa ett stort antal omständigheter som Uppsala Vatten fört fram i målet och som underbyggts av omfattande bevisning.

3.1 Domstolens tekniska och naturvetenskapliga prövning

Som anges i domen har målet avgjorts med två lagfarna ledamöter och ett tekniskt råd efter att den särskilda ledamoten fått förhinder.¹ Avsaknaden av särskild ledamot är olycklig och Uppsala Vatten kan konstatera att domstolen gjort flera tekniska bedömningar som saknar stöd i vetenskapen. Nedan anges två tydliga exempel på brister i den tekniska delen av mark- och miljödomstolens prövning.

Mängden PFAS som använts inom Ärna och dess vattenlöslighet

Till skillnad från Uppsala Vatten har Försvarsmakten inte presenterat någon uppgift i målet angående mängden brandskum och därmed PFAS som spridits inom Ärna.

Försvarsmakten har dock i annat sammanhang redovisat sådana använda mängder och då bl.a. i en tillståndsansökan från 1993. Uppsala Vatten har med denna av Försvarsmakten lämnade uppgift gjort ett konservativt antagande om att 15 kilo PFAS årligen spreds inom området under perioden som övningarna pågick. Mot bakgrund av att 25 procent av det grundvatten som bildas inom Ärna i förlängningen sprids till Uppsalaåsen har Uppsala Vatten därför utgått från att 3,75 kilo PFAS ($15 \text{ kilo PFAS} \times 0,25 = 3,75 \text{ kilo PFAS}$) kunnat tillföras Jumkils- och Uppsalaåsen.² Av förhör med Eva Wendelin har dessutom framgått att detta grundvatten för med sig föroreningar, och att transportriktningen i åsen är mot söder och Stadsträdgårdens brunnar. De stora mängder PFAS som historiskt använts inom Ärna kan därmed ensamt förklara det dryga kilo PFAS som Uppsala Vatten idag renar i Bäcklösa vattenverk och då även ensamt ge upphov till en halt om minst 90 ng/l PFAS-11.

Mot det ovan sagda har dock domstolen utgått från att endast en bråkdel av en viss mängd PFAS är mobil och kan spridas vidare med grundvattnet.³ Här har domstolen beaktat

---

¹ Mark- och miljödomstolens dom sidan 78.

² Se vidare aktbilaga 62 och bilaga 10 till aktbilaga 162.

³ Ibid sidan 92.

uppgifter som Johan Helldén lämnat i förhör genom ett tankeexperiment där 3,75 kilo PFAS låg samlat i en hög på marken inom området. Han menade då att endast 0,1 procent av denna mängd kunde lakas ur och spridas till grundvattnet. Uppgiften saknar stöd i såväl vetenskapen som utredningen i målet.⁴

Genom vad som är allmänt veterligt inom vetenskapen och vad utredningen i målet visat är tvärtom klarlagt att PFAS-ämnen är mycket mobila och lätt sprider sig till yt- och grundvatten. Detta utgör i själva verket ett av de större problemen med denna typ av föroreningar. I vetenskaplig mening är det alltså direkt felaktigt att diskutera löslighet och utgå från att endast en bråkdel av en viss mängd PFAS löses upp i vatten. Domstolen har dessutom godtagit att PFAS är just så spridningsbenäget som Uppsala Vatten gör gällande – i domen på sid 90-91 anför utifrån Dan Berggren Klejas förhör, att PFAS är ”en av de mest mobila föroreningarna som finns”, och lätt transporteras vidare i jord och grundvatten – och att PFAS därför sedan länge transporterats ned till grundvattnet och vidare ut till Uppsalaåsens grundvattenmagasin.

Domstolens egen spridningsberäkning

Trots dessa utgångspunkter för PFAS mobilitet har domstolen inte accepterat Uppsala Vattens utredning och beräkningar av den mängd PFAS som kan spridas från Ärna flygfält till brunnarna i Stadsträdgården. Domstolen har emellertid inte heller godtagit Försvarens belastningsberäkning, som påstås visa att PFAS-föroreningen från Ärna endast svarar för 0,0 – 0,3 ng/l i Stadsträdgården.⁵

Domstolen har istället på egen hand genom beräkningar, som varken redovisas i domen eller finner stöd i målet, kommit fram till att inverkan från Ärna motsvarar en halt om några enstaka ng/l av de PFAS-halter som finns i Stadsträdgården.⁶ Möjligen har domstolen då bl.a. utgått från uppgiften om 0,1 procents löslighet men det saknas möjlighet för utomstående att förstå hur domstolen kommit fram till slutsatsen.

---

⁴ Både Johan Helldén och Martin Axelsson bekräftade dessutom i förhör att Försvarens makten inte har utfört några faktiska beräkningar eller uppskattningar angående vilka mängder PFAS som kan spridas från Ärna.

⁵ Ibid s. 100f.

⁶ Ibid s. 103.

Eftersom målet är dispositivt är domstolen förhindrad att döma över annat än parterna lyft fram i målet. Att domstolen på egen hand kommit fram till att bidraget uppgår till några enstaka ng/l utgör därmed ett rättegångsfel. Till detta kommer att slutsatsen saknar vetenskapligt stöd och är därför även materiellt sett felaktig. Felet har inverkat på målets utgång och gått ut över Uppsala Vatten, eftersom käromålet ogillats med grund i endast domstolens egen beräkning.

3.2 Domstolen har förbisett flera centrala uppgifter i målet

Uppsala Vatten kan vidare konstatera att domen i flera avseenden inte återger eller hanterar vad som framkommit i målet och vad som åberopats av Uppsala Vatten. Domstolen har bland annat konstaterat att partikelspårningen och transportmodellen bygger på grundvattenmodellen som innehåller osäkerheter och baseras på uppgifter som innehåller väsentliga begränsningar. Bland annat fäster domstolen vikt vid att ny information tillkommit till den underliggande geologiska 3D-modellen, men utelämnar då att Eva Wendelin vid SGU i förhör uppgivit att de uppgifter som tillkommit saknar betydelse för frågorna i målet. SGU:s uppfattning om den egna modellen bör ensamt vara av betydelse. I vart fall måste domstolen finna denna uppfattning vara motbevisad innan domstolen kan bortse från den. Så har domstolen inte hanterat frågan.

Domstolen finner heller ”inte anledning att ifrågasätta” uppgiften från Försvarmaktens konsulter att grundvattnet skulle ändra riktning mer än varannan dag – trots att Eva Wendelin uppgav att det är stora flöden som inte skiftar och att grundvattnets transportriktning är given. SGU är sakansvarig expertmyndighet för frågor om grundvatten, och Wendelin återkommer till att det hon uttrycker i förhör inte är personliga uppfattningar utan bottnar i myndighetens samlade kunskap och utredningar. Frågan om ändrad strömningsriktning har enligt Försvarmakten haft den betydelsen att provtagningspunkterna nära Ärna skulle kunna vara påverkade av andra källtermer, och alltså att prover tagna nära Ärna egentligen skulle avse någon annan verksamhet. Med utgångspunkt i SGU:s uppfattning som den uttryckts i målet är så inte fallet.

Därtill nämns i domen inte att Uppsala Vatten har verifierat transportmodellen med mätningar i fält. Domstolen har exempelvis, utan närmare motivering, inte beaktat den provtagning som

utförts vid Universitetsparken och resultaten av denna, som vederlägger domstolens utgångspunkt för domen. Skulle domstolen ha beaktat omständigheten kunde inte slutsatsen som domstolen kommit till i fråga om bidraget i Stadsträdgården ha dragits. Även detta visar att bristerna i domen är sådana att utgången skulle ha blivit en annan om domstolen rätt hanterat uppgifter från parterna.

När det gäller Försvarsmaktens påståenden kring olika potentiella alternativa föroreningskällor omnämns – med undantag för Sven Ahlgrens redogörelse för Bärbyleden – överhuvudtaget inte Uppsala Vattens bemötanden. Vad gäller Bärbyleden tillkommer dessutom att ansvaret idag ligger hos Trafikverket – dvs. en annan statlig myndighet. Uppsala Vatten har framhållit att staten inte kan undgå ansvar genom att peka på staten i annat sammanhang, vilket är ytterligare en fråga som domstolen underlåtit att återge och värdera.

Att Uppsala utgör landets fjärde största stad saknar vidare all relevans, eftersom problemställningen med PFAS företrädesvis finns där Försvarsmakten bedrivit verksamhet.

Till det ovan sagda kommer att det även genom partikelspårning står klart att påverkan på åsen från östligt eller västligt placerade källor i det närmaste kan uteslutas. Inte heller detta har berörts av domstolen.

Slutligen har domstolen även valt att bortse från vad Lutz Ahren redovisar i målet; han slår fast att det med vetenskaplig metod går att fastslå att föroreningen från Ärna dominerar åsen och därmed ger upphov till en förorening om minst 90 ng/l i Stadsträdgården. Domstolen bortser från hans uppgifter trots att han är den forskare på området som besitter störst erfarenhet av PFAS i Sverige och som med universitet som bas har bedrivit nationell och internationell forskning på området i mer än 15 år samt publicerat över 300 ”peer reviewed”-artiklar om PFAS. Att helt bortse från de tydliga och genom vetenskaplig metod framtagna uppgifter som han lämnat i målet bör inte vara möjligt.

Sammantaget är det inte möjligt att med vetenskapliga utgångspunkter, och i utredning i målet baserad kunskap, komma till den slutsats som domstolen kommer till och som medför att Försvarsmakten kan undgå ansvar för PFAS i Stadsträdgården. För sådan slutsats måste helt

bortses från den kunskap och de omständigheter som den på området ansvariga myndigheten SGU lyft fram och då även med fullt stöd av forskare på universitet i form av både SLU och SGI.

4. PRÖVNINGSTILLSTÅND

Som redovisats ovan finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till. I vart fall går det inte att bedöma riktigheten av det slut som domstolen har kommit till utan att meddela prövningstillstånd. Målet avser ett stort antal juridiska frågeställningar och betydande belopp. Det är därför även av vikt för ledningen av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt.

5. BEGÄRAN OM ANSTÅND

Mot bakgrund av målets omfattning och komplexitet hemställer Uppsala Vatten om anstånd till och med den 3 december 2021 med att utveckla grunder och omständigheter för överklagandet, liksom skälen för prövningstillstånd. Uppsala Vatten avser att avge bevisuppgift i Mark- och miljööverdomstolen i samband med ingivande av kompletterande överklagande.

Som ovan

Tomas Underskog

Emil Samuelsson